

лютно справедливого не зведення юридичної відповідальності виключно до покарання у різних формах його прояву, правовий імунітет, який має у більшості випадків процесуальний характер, забезпечує реалізацію принципу невідворотності юридичної відповідальності, визначаючи особливий порядок відповідальності окремих категорій осіб, які наділені повноваженнями щодо здійснення публічних функцій (Суменков С. Ю. Привилегії і імунітети как общеправовые категории: дис... доктора юрид. наук: 12.00.01 / С. Ю. Суменков – Саратов, 2002. – С.45)

Здійснене дослідження правових імунітетів дозволяє заявити про важливу роль, яку вони відіграють у системі правового регулювання, забезпечуючи своїм існуванням і застосуванням гарантованість здійснення публічних функцій суб'єктами, діяльність яких має міжнародний, державний і громадський характер.

Шукін В. В.

*Миколаївський комплекс Національного університету «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, кандидат історичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В НОВОРОСІЙСЬКОМУ КРАЇ

Склад населення південноукраїнських земель з самого початку заселення регіону формувалася як поліетнічний. В міру того, як південноукраїнські землі впродовж XVIII ст. входили до складу Російської імперії, першочерговим завданням, яке повстало перед управителями цих земель було їх заселення та господарське освоєння. Одним зі шляхів вирішення проблеми, як вважалося, могло стати залучення переселенців, при цьому їх національна та релігійна приналежність не мали особливого значення. Указом 1769 р., імператриця Катерина II дозволила євреям селитися в межах щойно створеної Новоросійської губернії. Це був перший документ, що офіційно закріпив право їх проживання в новоросійських землях. Варто звернути увагу, що в подальшому це право стосовно Новоросії ніколи не буде відібраним у єврейського населення. Указом 1791 р. який встановлював «смугу єврейської осідлості», до місцевостей, де євреям дозволялося постійне проживання віднесено Катеринославське намісництво та Таврійську область (пізніше реорганізовані у Катеринославську, Херсонську та Таврійську губернії). На них розповсюджувалися ті ж обмеження, які вже існували для інших регіонів, зокрема, обов'язок записатися до числа міських жителів з заборонаю постійного проживання в сільській місцевості.

Ліберальний період розвитку російського законодавства в єврейському питанні пов'язаний з правлінням Олександра I. Найбільш відомим документом цієї епохи стало «Положення об устроїстві євреїв» (ПУЕ) 1804 р. Цей акт не відміняв «смугу єврейської осідлості», зберігав заборону на проживання в сільській місцевості. Зазначимо, що останнє обмеження часто порушувалося саме в південноукраїнському регіоні і місцева адміністрація ставилася до таких фактів поблажливо. Спроби виселення євреїв з сільської місцевості, зазвичай, не заторкували південні землі. Більше того, вже з початку

XIX ст. в Новоросії заснуються перші єврейські землеробські колонії і євреї-колоністи стали першими серед євреїв, для яких скасовано заборону на проживання в сільській місцевості. Згідно до ПУЕ 1804 р. для євреїв зберігалася кагальна організація, але права кагалу були обмежені та чітко визначені. Крім того уряд узаконив традиційну форму єврейського самооподаткування – коробочний та свічний збори. За рахунок цих коштів задовольнялися потреби єврейської громади, ці кошти також використовувалися для погашення податкових недоїмок.

Період правління Миколи I відзначався реакційністю та консерватизмом, в цей час імперська політика в єврейському питанні стає особливо жорсткою. Одним з найбільш трагічних був указ 1827 р., який розповсюджував рекрутські набори на євреїв. Для них встановлено збільшені норми – щорічно по 10 рекрутів на 1 тис. осіб чоловічої статі (з християн – по 7 рекрутів з 1 тис. раз на 2 роки). Рекрутська повинність розповсюджувалася на хлопчиків з 12 років, яких забирали в кантоністи Протягом 20-30-х рр. неодноразово видавалися укази про виселення євреїв з окремих міст і місцевостей (в т. ч. Миколаєва, Севастополя, Ялти та ін.). В 1835 р. видано «Положення про євреїв» яке ввело собою звід всіх узаконень стосовно євреїв, включаючи й обмеження, введені протягом 20-30-х рр. В 1844 р. ліквідовано кагали і відтепер євреї підпадали під повну юрисдикцію російського права, але при цьому не відмінено кругову поруку в єврейських громадах при збиранні податків і недоїмок та при рекрутських наборах. Кількість єврейського населення в Новоросії в I половині XIX ст залишалася відносно невеликою. На 1838 р. в Катеринославській губернії вони складали 0,76 % населення, в Херсонській – 2,9 %, в Таврійській – 0,77 %, однак їх внесок в економічний розвиток регіону значно переважав над кількісними показниками.

В період реформ 60-70-х рр. XIX ст. євреї, нарівні з іншими підданими імперії, отримали виборчі права, «Положение о земских учреждениях» 1862 р. не містило обмежень стосовно євреїв, це означало, що вони нарівні з іншими жителями імперії могли брати участь у виборах до земських установ. Так у списку гласних Херсонського губернського земства за 1865-1874 рр. з загального числа 209 гласних євреї склали 15 осіб. В числі 243 земських діячів за цей же період нараховувалося 12 євреїв (ДАХО. Ф. 5, оп.1, стр.1, арк. 50, 109, 116). В подальшому уряді це видавалося завеликою поступкою, згідно до Городового Положення 1870 р. євреї хоч і отримали право участі у виборах до міських дум, але кількість гласних-євреїв не могла перевищувати 1/3 від загального числа. Період контрреформ 90-х рр. ознаменувався новими утисками. В 1890 р. тимчасово «до особистого розпорядження» євреїв заборонено обирати до земських управ, а також надавати їм посади при них. Ще дискримінаційнішим виявилось Городове Положення 1892 р. Ним євреїв позбавили виборчого права до міських дум, натомість губернська влада отримала право призначати певну кількість євреїв до числа гласних на власний розсуд. Губернська адміністрація, зі свого боку, намагалася ще більше скоротити представництво євреїв в міських думах. Приміром, якщо в Одесі у складі Думи за 1893 – 1897 рр. з 59 гласних було 5 євреїв, то в Катеринославі з 60 – лише 4 євреїв, в Сімферополі (1904 р.) з 40 гласних – 2 євреї, в Херсоні з 30 гласних – 2 євреї. Коли ж Одеська Дума прийняла звернення до МВС з пропозицією надати євреям рівні з християнами можливості, Міністерство

навіть не відповіло, лише, у порядку виключення дозволено збільшити кількість євреїв з 5 до 8 (Полищук М. Евреи Одессы и Новороссии – М., 2002. – С. 306-308).

Правова дискримінація єврейського населення скасована лише постановою Тимчасового уряду «Об отмене вероисповедных и национальных ограничений» 20 березня 1917 р. В ній зазначалося: «Скасовуються всі узаконення, які діють в Росії, як на всьому її просторі, так і в окремих її місцевостях і встановлюють будь-які обмеження в залежності від приналежності російських громадян до того чи іншого віросповідання, віровчення або національності...».

Таким чином, правове становище єврейського населення в південноукраїнському регіоні мало специфічні особливості. Зберігаючи загальноросійськ дискримінаційні риси, воно багато в чому залежало необхідності господарсько-економічного освоєння краю, в якому євреї відігравали вагомий роль. Через це уряд був змушений час від часу йти на пом'якшення, а іноді і на скасування обмежувальних заходів стосовно євреїв в Новоросійському краї.

Сидоренко О. М.

*Миколаївський комплекс Національного університету
«Одеська юридична академія», старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін*

МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Соціальне регулювання є суттєвою і необхідною умовою людського цивілізованого життя, нормального спілкування, гармонійної і результативної життєдіяльності людей.

З переходом від первісного до державно-організованого суспільства, до цивілізації важливе місце у системі соціального регулювання здобуло правове та моральне регулювання. Історія розвитку цивілізації свідчить, що право і мораль як складові частини духовної культури суспільства органічно пов'язані одне з одним. Правова система державно-організованого суспільства закріплює життєво важливі для всього суспільства вимоги людей, моральні настанови.

Законодавчі органи держави в процесі законотворчості мають враховувати стан суспільної моралі, моральну культуру населення. Адже моральні основи є важливою складовою права, так як закони правової, соціальної, демократичної держави повинні бути справедливими та гуманними. Велику моральну цінність являють собою основні права людини – юридичний вираз її свободи та гідності.

Моральні основи сучасного українського законодавства припускають таку його побудову й практику його застосування, яка базується на нормах, принципах і вимогах моральності, моралі. Норми права, що не відповідають нормам моральності, сприймаються у суспільстві як несправедливі й тому є неефективними у правозастосовній (в тому числі правоохоронній) діяльності. Моральні основи діючого законодавства проявляють-